

ПРАКТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У ВИЩІЙ ШКОЛІ ПОЛЬЩІ

У статті розглянуто концептуальні підходи щодо професійної підготовки соціальних працівників та актуалізовано досвід їх практичної підготовки у вищій школі Польщі. З'ясовано, що підготовка соціальних працівників у Польщі є складним і динамічним процесом, який перманентно змінюється відповідно до міжнародних стандартів, нормативних вимог, соціальних змін і потреб на даний названий вид послуг.

Виявлення прогресивних ідей досвіду практичного аспекту підготовки соціальних працівників у Польщі сприятиме науковому обґрунтуванню стратегії розвитку професійної підготовки фахівців соціальної сфери в Україні на етапі її трансформації та інтеграції у європейський і світовий освітній простір.

Визачено перспективи дослідження напрямів взаємодії закладів освіти з роботодавцями та іншими соціальними партнерами у процесі професійної підготовки та проходження видів практик майбутніми фахівцями соціальної роботи.

Ключові слова: професійна підготовка, соціальна робота, соціальні працівники, соціальна сфера, соціальна допомога, соціальна опіка, ліценціат, магістр.

PRACTICAL ORIENTAION IN PROFESSIONAL TRAINING OF SOCIAL EMPLOYEE IN THE HIGH SCHOOL OF POLAND

The article deals with conceptual approaches to the professional training of social workers and actualizes the experience of their practical training at the Polish higher education school. It has been found out that training of social workers in Poland is a complex and dynamic process, which is constantly changing in accordance with international standards, regulatory requirements, social changes and needs for this type of services.

Identification of progressive ideas in the practical experience of training social workers in Poland will contribute to the scientific grounding of the strategy for the development of professional training of specialists in the social sphere in Ukraine at the stage of its transformation and integration into the European and world educational space.

The prospects of the research as to the ways of interaction between educational establishments and employers and other social partners in the process of professional training and internship by future specialists of social work are outlined.

Key words: vocational training, social work, social workers, social sphere, social assistance, social care, licensed, master's degree.

В умовах світової інтеграції й посилення взаємодії країн набувають актуальності питання поглиблення міжнародної співпраці, вивчення й запровадження досвіду вищих навчальних закладів і наукових установ міжнародного освітньо-наукового простору у соціальній сфері. Соціальна робота як наука і професія є міждисциплінарною і сприяє соціальним змінам і

вирішенню проблем у відносинах людини з навколишнім середовищем відповідно до принципів соціальної справедливості, захисту прав людини та поліпшення якості життя суспільства.

Соціальна робота аналізує процеси розвитку, системи організації та підтримки та їх історичний, культурний, соціальний, політичний та економічний контексти. Як зазначають американські науковці А. Мораліс та Б. Шіфор, такий підхід до соціальної роботи був розроблений на початку 60-х років ХХ століття з метою «охопити усе поле діяльності соціальної роботи», адже для ефективного вирішення багатьох проблем необхідне втручання у системи різних рівнів, координація їхніх дій, обмін ресурсами, співпраця. Американський дослідник Р. Балінський, необхідність комплексного підходу до практики соціальної роботи обґрунтував наступним чином: «складність людських проблем викликає потреба у практиках загального профілю, які володіють універсальними методами і навичками вирішення будь-якої можливої проблеми» [5, с. 21].

Потреба зумовлена, насамперед, істотними змінами в духовному просторі суспільства й освіти, переходом від традиційного до професійного навчання ґрунтуючись на новітніх освітніх технологіях, методичних принципах, сучасних інтерактивних засобах інформації та комунікації, а також зростанні запиту на фахівців, котрі, крім професійної компетентності, мають соціально-професійні значущі якості та є конкурентоздатними на сучасному ринку праці.

Результати системного аналізу наукової літератури та стану підготовки майбутніх соціальних фахівців у вищих навчальних закладах України свідчать, що проблема практичної підготовки фахівців соціальної роботи не знайшла належного висвітлення в працях науковців, хоч практична підготовка є важливим компонентом процесу формування професійної компетентності, системи спеціальних знань, умінь, навичок.

Досвід країн близького зарубіжжя з аналогічними для України соціальними системами й історико-політичними соціо-економічними процесами становить інтерес для компаративного аналізу. Зокрема, корисним для України може стати досвід сусідньої Польщі, насамперед через схожість освітніх змін, які сьогодні відбуваються в Україні і вже сталися в Польщі. Актуальність означеної проблеми зумовлена також практичною значущістю польського досвіду в галузі розвитку університетської освіти та науки наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., новітніх тенденцій практичної підготовки соціальних працівників у вищій школі Польщі, шляхів оновлення польської вищої освіти у європейському освітньому просторі.

Актуальність проблеми врахування європейських вимог до професійної підготовки фахівців із соціальної роботи, насамперед, у контексті континентальної інтеграції, спонукало нас до проведення такої роботи і визначило мету наукової публікації – актуалізація досвіду практичної підготовки соціальних працівників у вищій школі Польщі.

Підготовка майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності є дуже складним завданням, адже в кожній країні завжди існували специфічні (характерні тільки для конкретної країни) підходи до реалізації глобальних цілей, вирішення соціальних проблем, надання різного роду соціальної допомоги, яка має свої особливості залежно від складності суб'єкта, різноманітності функцій і сфер діяльності соціального працівника. Саме тому держави і навчальні заклади формують власні інноваційні моделі підготовки спеціалістів до соціальної роботи,

що відображено у дисертаційних дослідженнях та численних публікаціях із зазначеної проблеми.

Питання змісту професійної підготовки соціальних педагогів в Україні досліджувались у різних аспектах, зокрема: підготовка і професійне становлення соціальних педагогів, професійна компетентність соціального працівника у структурі його професіоналізму (С. Архипова); інтегрований підхід до актуальних питань соціально-педагогічної теорії і практики (І. Богданова); зміст соціально-педагогічної діяльності, форми та методи її здійснення (О. Безпалько, І. Зверева); професійна підготовка соціальних педагогів, технології і функції соціально-педагогічної роботи (А. Капська); психологічний, педагогічний і управлінський аспекти професійної підготовки соціальних педагогів (Л. Міщик); теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти (В. Поліщук); підготовка майбутніх учителів до соціально-педагогічної діяльності з позицій системного підходу, соціально-педагогічні технології (С. Харченко) та ін.

Дослідниця О. Карпенко відзначає, що суб'єктом організації соціальної допомоги є соціальний працівник, який виступає як центральна постать професійної діяльності у соціальній сфері. Він характеризується соціальною спрямованістю на професійну діяльність у мікро- і макросоціумах і проявом якісної своєрідності особистісних ознак (внутрішніх і зовнішніх), які проявляються у здатності видозмінювати процеси соціальної і особистісної взаємодії, чим забезпечується продуктивна результативність у соціальній роботі стосовно конкретного об'єкта. При цьому він як суб'єкт допомагає людям моделювати їхнє життя і сприяє створенню соціально-психологічних умов для представників різних соціальних груп суспільства щодо реалізації їхніх особистісних потреб та інтересів.

Соціальна освіта і професіоналізація соціальної роботи в багатьох країнах світу має давні традиції, тому науковці розглядають фахову підготовку соціальних працівників «як потужний антикризовий, стабілізуючий і творчий чинник розвитку суспільства» [3, с. 334], що зумовлювався необхідністю вирішення численних економічних, правових, політичних, соціальних, особистісних проблем населення, розробки та реалізації ефективних механізмів соціального захисту громадян.

Вирішенням соціальних проблем та наданням соціальної допомоги поряд з численними громадськими організаціями й ініціативами професійно займаються соціальні працівники, які як окрема професійна група заіснували в Україні зовсім недавно (на поч. 90-х років ХХ ст.). Саме тому, на нашу думку, для вищих закладів освіти України, де система підготовки спеціалістів для соціальної сфери перебуває на етапі свого становлення, надзвичайно важливо врахувати тенденції у розвитку соціальної освіти за кордоном, а також запроваджувати інноваційні підходи в процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Сучасні тенденції підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності у країнах далекого і близького зарубіжжя відображено у наукових працях і дисертаційних дослідженнях: І. Бондарук («Зарубіжний і вітчизняний досвід підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності») (2013); Л. Віннікова («Система підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах США») (2003);

Н. Гайдук («Професійна підготовка соціальних працівників до здійснення посередництва (на матеріалах США і Канади)») (2005); О. Загайко («Підготовка працівників соціальних служб для середніх, загальноосвітніх навчальних закладів Великої Британії») (2008); А. Кулікова («Підготовка соціальних працівників до роботи з дітьми та молоддю у вищих навчальних закладах Швеції») (2009); Г. Лещук (2009) («Система професійної підготовки фахівців соціальної сфери у Франції»); Н. Микитенко («Професійна підготовка соціальних працівників в університетах Канади») (2006); О. Ольгович («Підготовка соціальних працівників до роботи з біженцями у вищих навчальних закладах США і Канади») (2008); О. Пічкач («Система підготовки фахівців соціальної роботи і Великій Британії») (2002); О. Павлішак («Професійна підготовка соціальних педагогів в Австрії») (2008); Н. Собчак («Зміст і форми професійної підготовки соціальних працівників у системі неперервної освіти США») (2004) та ін. Вченими виявлено, що, незважаючи на зумовлені національною специфікою відмінності, базові засади навчання фахівців соціальної роботи є спільними для багатьох країн світу та визначаються специфікою соціальної освіти і загальними вимогами до професійної компетентності соціальних працівників.

Зауважимо, що порівняльно-педагогічні дослідження мають не лише фундаментальне теоретичне, а й велике практичне значення, особливо в періоди інтенсивної модернізації педагогічної освіти. Системне зіставлення зарубіжного й вітчизняного педагогічного досвіду може сприяти глибшому осмисленню наших власних проблем, виправленню помилок і прорахунків, підвищенню ефективності навчально-виховної діяльності українських освітніх інститутів. Вчені зазначають, що професійна соціальна робота спирається на фахівців соціальної сфери, котрі відповідають за своєю професійною підготовкою міжнародним стандартам. Виникає потреба у спеціальній програмі підготовки майбутніх соціальних працівників, у якій буде науково обґрунтована мета професійної соціальної освіти, технологія досягнення освітніх цілей, визначені умови їх реалізації. При цьому система соціальної освіти має не просто «вбудовуватися» в професійну підготовку соціальних працівників, що перебуває на стадії реформування в Україні, виступаючи авангардом такої освіти, але й виходити за її межі як свого роду освітня інновація. Тому це завдання потребує не лише врахування прогресивних тенденцій розвитку світового освітнього простору взагалі, але й наукового осмислення зарубіжного досвіду підготовки висококваліфікованих фахівців для роботи в соціальній сфері зокрема.

Логіко-системний аналіз наукових джерел, практики роботи у вищій школі дозволяють стверджувати: соціальний працівник – це багатопрофільний фахівець, тому його підготовка ґрунтується на цілому комплексі дисциплін. Існує величезна палітра відмінностей у моделях підготовки фахівців цієї спеціальності. Поки що немає єдиної міжнародної вповноваженої організації у справі навчання соціальних працівників. Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи (IASSW) не вважає, що загальна міжнародна освіта може мати переваги над освітою, яку можна отримати у власній країні. Проте до системи підготовки соціальних працівників існують загальні вимоги, які стосуються академічних стандартів програми й придатності претендента до роботи [1].

Разом із тим, аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що всі програми професійної підготовки майбутніх соціальних фахівців в Україні та за кордоном містять практичний компонент, до якого входить не лише

ознайомлення студентів із прийомами та методами роботи, але й безпосереднє залучення їх до практичної діяльності під керівництвом досвідчених педагогів-наставників і викладачів-консультантів. Отже, подальшого дослідження вимагає практична підготовка студентів у системі професійної підготовки.

Актуальні аспекти проблеми професійної підготовки фахівців для соціально-педагогічної діяльності розглядають українські й польські вчені. У пошуках нової професійної ролі соціальних працівників особливу увагу зацентровано на потребі професіоналізації сфери соціальних послуг з метою не тільки переформування цієї групи працівників, але і соціальної системи держави в цілому. Реформування системи соціальної опіки і допомоги також значно збільшило науковий інтерес до нових сфер соціальної роботи та проблем професійної підготовки висококваліфікованих соціальних кадрів, поштовхом до цього стало включення у сучасну модель даної професії додаткових вимог [6, с. 66]. Саме цей аспект став предметом дослідження ряду польських науковців: Юзефи Бронгель, Казімери Вудз, Єви Кантовіч, Аліції Курч, Аліції Маєвської-Галензяк, Єви Маринович-Хеткі, Анжея Олубінського, Тадеуша Станка, Іоланти Супіньської, Добронеги Травковської, Кшистофа Фриштацького, Єжи Шмагальського та багатьох інших.

В останні десятиліття нинішнього століття поповнено українську наукову скарбницю дисертаціями та науковим працями, предметом яких були розвиток освіти в Польщі за такими науковими напрямами :

- історичні та порівняльні аспекти розвитку освітніх систем – А. Каплун («Розвиток систем підготовки кваліфікованих робітників у Болгарії і Польщі кінець ХІХ – ХХ ст.»), В. Майборода («Розвиток університетської освіти та науки в Польщі (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)»), Г. Ніколаї («Розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі (ХХ ст.)»), В. Пасічник («Система підготовки вчителя історії в порівняльно-педагогічні студії Польщі»), Б. Сітарська («Професійна підготовка майбутніх педагогів у контексті розвитку педагогічно-психологічної освіти в Польщі на межі ХХ та ХХІ ст.») та ін.;

- тенденції розвитку педагогічної освіти – Т. Десятов («Розвиток сучасної системи неперервної освіти»), І. Ковчиною («Реформування загальної середньої і педагогічної освіти»), І. Шемпрух («Тенденції розвитку педагогічної освіти в Польщі»), Л. Юрчук («Стан і тенденції розвитку системи післядипломної педагогічної освіти в Польщі») та ін.;

- професійна підготовка фахівців – А. Василюк («Професійно-педагогічна підготовка вчителів у Польщі»), Є. Громов («Сучасні тенденції розвитку професійної технічної освіти у Польщі»), А. Мушинські («Організаційно-педагогічні умови професійного навчання у центрах неперервної освіти Польщі»), Є. Нероба («Професійна підготовка інженерів-педагогів у Польщі»), Н. Ничкало («Розвиток польської педагогічної науки»), Л. Смірнова («Соціокультурна компетентність у структурі підготовки учителів іноземної мови в Польщі») та ін.;

- професійна підготовка соціального працівника – О. Литвак («Становлення професійної підготовки соціального педагога в Польщі»), С. Когут («Система професійної підготовки соціального педагога в Польщі»), М. Перфільєва («Соціальне виховання дітей та молоді з обмеженими можливостями у Польщі») тощо.

Вчені, вивчаючи досвід підготовки спеціалістів соціальної сфери у Польщі, обґрунтовують важливість його використання у сфері професійної підготовки фахівців для соціальної роботи в Україні.

Водночас історико-педагогічний аналіз праць українських і польських учених свідчить, що зазначена проблематика не вичерпує всіх важливих аспектів розвитку систем професійної підготовки соціального працівника. Вивчення історико-педагогічних джерел, нормативних документів та аналіз сучасних наукових досліджень засвідчує, що практичний компонент професійної підготовки соціального працівника в Польщі кінця ХХ – початку ХХІ століття не був предметом спеціального й цілісного дослідження. Практичну доцільність вбачаємо й у вивченні чинників розвитку і функціонування сучасних систем практичної підготовки соціального працівника під час проходження майбутніми фахівцями видів практик у закладах і установах Польщі.

Логіко-системний аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що на сучасному етапі розвиток професійної підготовки у Польщі відбувається за такими основними напрямками [2]:

а) підготовка людини до професійної діяльності у соціальній сфері з урахуванням вимог, які висуваються до кваліфікацій та якості професійної освіти з боку сучасного динамічного європейського ринку праці;

б) заохочення майбутніх фахівців до самоосвіти та самовиховання як вагомих чинників самостійного активного визначення індивідуальних освітніх потреб і подальшого неперервного розвитку особистості.

Підготовку соціального працівника в Польщі на рівні державних стратегій і педагогічних концепцій зорієнтовано на особистісні пріоритети. За результатами аналізу змісту Комюніке Комісії Європейського Союзу від 5 лютого 2003 р. «Роль університетів в Європі знань» визначено, що фундаментальною складовою європейського майбутнього є функціонування «європейського суспільства знань», розвиток ефективної та тісної співпраці між університетами й виробництвом, перетворення європейських університетів на світовий орієнтир.

Проблематика розвитку сучасної польської системи підготовки фахівців для соціально-педагогічної діяльності у Польщі в умовах стрімких суспільно-економічних змін динамічно розвивається і в теорії, і на практиці. Вибір країни для запозичення досвіду обумовлений не стільки межуванням з Україною, скільки подібністю складного соціально-економічного стану, що склався в пострадянському просторі кінця ХХ – початку ХХІ століття; початковими умовами демократичної трансформації та кардинальних змін, які відбуваються у сфері освіти і культури в контексті положень щодо єдиного європейського освітнього простору.

Розглядаючи динаміку змін у системі професійної підготовки соціальних працівників у ВНЗ Польщі, дослідниця О. Литвак зауважує, що одночасно у Польщі розпочалася тенденція до уніфікації системи підготовки соціальних кадрів у навчальних закладах, спрямована на постійну професіоналізацію соціальних кадрів, та одночасне створення можливості їх неперервної освіти. Особливої уваги заслуговує досвід практичного спрямування професійної підготовки фахівців соціальної сфери. На початку ХХІ ст. Польща стала членом Європейського Союзу завдяки глибокому реформуванню як соціальної й економічної систем, так і системи професійної підготовки фахівців, зокрема активізації контактів із державами Західної Європи у сфері освітньої політики,

орієнтації на висновки академічних громад розвинених європейських країн, і, як наслідок, активізації впливу освітньої політики цих країн на наявну систему професійної підготовки соціальних працівників. Тому, на нашу думку, заслуговує уваги досвід підготовки соціальних працівників сусідньої нам Польщі, оскільки відновлення і побудова нової сучасної системи соціальної допомоги, частиною якої є соціальна робота (і відповідно підготовка фахівців), розпочалися з 1989 року і проходили у контексті приєднання Польщі до Євросоюзу та інтеграції до європейської спільноти, а підготовка соціальних працівників – з урахуванням положень Болонської декларації.

Історико-педагогічний аналіз законів та інших нормативно-правових актів свідчить, що з входженням Польщі в Болонський процес, продовжуються зміни в системі вищої освіти: підготовка проводиться на двох рівнях (ліценціат – магістр); оцінювання якості навчання проводиться обов'язково у всіх ВНЗ Державною Атестаційною Комісією (створено з 1 січня 2002 року на підставі Закону «Про вищу освіту» (Ustawa o szkolnictwie wyższym) від 12 вересня 1990 року [7]), оскільки Польща ратифікувала 17 березня 2004 року Лісабонську «Конвенцію про визнання освіти інших країн» (1997); існує можливість неперервного навчання на вищому рівні освіти, що охоплює найчастіше заочні та вечірні форми навчання, а також післядипломну освіту та спеціалізовані курси і т.д. Підготовку соціального працівника в Польщі на рівні державних стратегій і педагогічних концепцій зорієнтовано на особистісні пріоритети.

Наступним кроком стає прийняття 29 листопада 1990 року Закону «Про соціальну допомогу» (Ustawa o pomocy społecznej) [8], що замінив Закон «Про соціальну опіку» (Ustawa o opiece społecznej, 1923) і обумовив створення нових юридично-інституційних рамок соціальної допомоги. Окреслення високих кваліфікаційних вимог до осіб, що працюють на посадах соціальних працівників, обумовило необхідність отримання та надання освітніх послуг із підготовки соціальних працівників і забезпечити бази для практичної підготовки, зокрема, під час проходження спеціальних видів практики. Розпорядженням Міністра праці і соціальної політики від 5 травня 1997 року щодо рівнів спеціалізації в названій професії створено можливість професійно активним соціальним працівникам отримати професійну спеціалізацію I-го (ліценціат) і II-го (магістр) рівня [9].

Сьогодні, висуваючи нові соціальні проблеми, вимагає від соціальних працівників не тільки діагностування і опрацювання проектів, але й розширює існуючий дотепер спектр їхньої діяльності. Основним правовим документом, що визначає засади навчання і діяльності у професії соціального працівника, є Закон «Про соціальну допомогу» від 12 березня 2004 р. У даний час у Польщі плануються зміни в системі соціального забезпечення, і їх метою є підвищення ефективності системи соціального забезпечення шляхом підвищення допомоги суб'єкта одержувача. Сьогодні вона значно розгалужена і відповідає запитам сучасного ринку праці в розвинених європейських країнах.

З метою вивчення польського досвіду практичної підготовки фахівців соціальної сфери на змістовому рівні в нашому дослідженні проаналізовано зміст чинних навчальних програм професійної підготовки у семи державних закладах освіти, підпорядкованих Міністерству Народної Освіти Республіки Польщі. Вибір закладів підготовки майбутніх соціальних працівників є цільовим, ураховувалися такі чинники відбору, як типи вищих навчальних закладів, доступність

документації, регіон функціонування (були підібрані такі ВНЗ, які знаходяться на півночі, півдні, заході, сході та в центрі Польщі). Такий підхід допоможе нам проаналізувати процес підготовки фахівців соціальної сфери в Польщі в цілому та узагальнити практичний компонент професійної підготовки досліджуваної проблеми.

Зміст підготовки до соціальної роботи змінюється відповідно до існуючих суспільних потреб. Проявом цього процесу є впровадження в 2001 році до класифікації професій трьох спеціальностей зі сфери соціальної роботи: опікун у локальному середовищі (opiekun środowiskowy), опікун у будинку соціальної допомоги (opiekun w domu pomocy społecznej), асистент неповносправної особи (asystent osoby niepełnosprawnej) [6, с. 39]. Навчальні заклади, що відповідають за підготовку соціальних кадрів, оперативно розробили навчальні стандарти, що стосуються зазначених спеціальностей. Крім того, спостерігається динамічний розвиток різних форм навчання в університетах і вищих школах на рівні ліценціату та магістрату. Підготовка соціальних працівників проводиться в основному на соціологічних і педагогічних напрямках ВНЗ [6, с. 58].

Практичний компонент професійної підготовки соціальних працівників був обумовлений розпорядженням Міністра праці і соціальної політики Польщі, яке погоджене з Міністром науки і вищої освіти, від 25 січня 2008 року щодо спеціальності, за якою проходить підготовка соціального працівника в ВНЗ [11]. У новий програмний мінімум був включений блок навчальних предметів і професійних практик, а саме: 330 годин навчальних предметів та 240 годин професійних практик. Зокрема, у додатку до розпорядження зазначено також, що в наслідок проходження професійних практик студенти мають набути наступні знання: 1) специфіки діяльності організаційних установ соціальної допомоги, закладів і організацій, що надають соціальну допомогу особам та сім'ям, що її потребують, зокрема: а) структура і організація закладів; б) види соціальних послуг; в) демографічно-економічні та психологічно-соціальні особливості та потреби клієнтів соціальної служби; г) ефективність соціальних послуг і такі вміння: 1) взаємодіяти з працівниками соціального закладу; 2) налагоджувати контакти з клієнтами соціальної служби; 3) розпізнавати проблеми клієнтів соціальної служби на мікро-, мезо-, макрорівнях.

Основним навиком після проходження професійної практики має бути здатність студента зібрати матеріали, необхідні для написання та реалізації соціальних проектів. Згідно з даним розпорядженням кожен навчальний заклад, який буде зацікавлений підготовкою соціальних працівників в перехідних період, має включити назву такої спеціальності у свій перелік спеціальностей (освітню пропозицію). Також у розпорядженні Міністра праці і соціальної політики від 25 січня 2008 року [11] звертається увага на те, що всі навчальні предмети та практики, а також години, визначені на їх реалізацію в рамках спеціальності, що готує до виконання професії соціального працівника, (не залежно від форми навчання – стаціонарної, заочної чи вечірньої) мають бути відображені у записній книжці студента (index) та в додатку до диплома про закінчення ВНЗ. Це стосується освітніх закладів усіх рівнів: I-го рівня (трирічного ліценціатського), II-го (додаткового дворічного магістерського курсу та неперервного п'ятирічного магістерського навчання).

Проаналізований досвід підготовки фахівців соціальної сфери у польських закладах освіти [12-18] дозволяє зауважити, що вища соціальна освіта у Польщі

базується на глибоких знаннях соціальної роботи, побудованих на основі міждисциплінарного контексту (основи філософії, соціології, психологія, соціальна політика).

На сьогоднішній день підготовка соціальних працівників у Польщі проходить на базі колегіумів працівників соціальних служб та у вищих навчальних закладах. Підготовка майбутніх соціальних працівників у вузах проводиться двома шляхами: на I-му освітньому рівні нового напрямку «Соціальна робота». Випускник отримує ступінь ліценціата і може працювати за спеціальністю або продовжити навчання на II-му освітньому рівні (магістратурі) іншого напрямку, оскільки, згідно з «Розпорядженням Міністра Науки і Вищої Школи від 13 червня 2006 року щодо напрямків навчання» підготовка за напрямом «Соціальна робота» проводиться тільки на I-му рівні (ліценціату) або на I-му та II-му освітніх рівнях за спеціалізацією «Соціальна робота» на одному з вищевказаних напрямів («Педагогіка», «Спеціальна педагогіка», «Політологія», «Соціальна політика», «Психологія», «Соціологія», «Родинознавство») [10].

У процесі академічної освіти майбутні фахівці набувають компетенції, необхідні для розуміння й інтерпретації процесів допомоги, соціальної інтеграції та активізації окремих осіб і груп, котрі перебувають під загрозою ізоляції в умовах, що змінюються, і професійні навички, необхідні для проведення спеціалізованих заходів у підтримці установ соціальної допомоги, зокрема:

- правильного встановлення міжособистісних контактів та визнання становища людей та сімей, які користуються соціальною допомогою;
- визначення цілей допомоги та аналізу детермінант у складних ситуаціях для людей і груп населення;
- планування форм допомоги та застосування ефективних методів і методів соціальної роботи;
- співпраця між установами та професіоналами, надання ефективної допомоги;
- моніторинг та оцінка вжитих заходів;
- проектування соціальних заходів;
- покращення організації власної роботи;
- популяризація цілей соціальної допомоги та роботи;
- запобігання психологічному вигоранню;
- застосування професійної етики [12-18].

Виходячи із вищезанченого, особливого статусу у системі професійної підготовки фахівців соціальної сфери набуває практика, оскільки вона є необхідним етапом у підготовці студентів до професійної діяльності. Не викликає заперечень, що саме під час проходження практики студенти побіжно опановують як тонкощі практичної діяльності, так і елементи науково-дослідної діяльності. Практика значно розширює професійну компетентність майбутніх соціальних працівників і відкриває можливості для здійснення власного вибору майбутнього місця праці в соціально-педагогічній сфері. Власне, на думку керівників, які забезпечують науково-методичний супровід, результати практики і віддзеркалюють ступінь готовності студентів до майбутньої професійної діяльності.

Отже, на основі проведеного логіко-системного аналізу нормативних документів, наукових джерел, практичних матеріалів професійної підготовки можемо зробити висновок, що підготовка соціальних працівників у Польщі є

складним і динамічним процесом, який перманентно змінюється відповідно до міжнародних стандартів, нормативних вимог, соціальних змін і потреб на вказаний вид послуг.

Виявлення прогресивних ідей досвіду практичного аспекту професійної підготовки соціальних працівників у Польщі сприятиме науковому обґрунтуванню стратегії розвитку професійної підготовки фахівців соціальної сфери в Україні на етапі її трансформації та інтеграції у європейський і світовий освітній простір.

Виконане дослідження, певна річ, лише актуалізує аспект практичної підготовки майбутніх соціальних працівників у вищій школі Польщі. Перспективними, на нашу думку, є дослідження напрямів взаємодії закладів освіти з роботодавцями та іншими соціальними партнерами у процесі професійної підготовки та проходження видів практик майбутніми фахівцями соціальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарук І. І. Зарубіжний і вітчизняний досвід підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності / І. І. Бондарук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Випуск 29. – Ужгород, 2013. – С. 29-33.

2. Громов Є. В. Подібності та відмінності у передумовах для реформування національних освітніх систем Польщі та України / Є. В. Громов // Szkoła w perspektywie XXI wieku: Terazniejszosc-Przyszosc. Tom 1. / pod redakcja Zdzislaw Ratajka. – Kielce : UJK, 2008. – S.102 – 108.

3. Собчак Н. М. Зміст і форми професійної підготовки соціальних працівників у системі неперервної освіти США : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Надія Мирославівна Собчак ; ТДПУ ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2004. – 351 с.

4. Соціальна робота : Підручник / В. А. Поліщук, О. П. Бартош-Пічкара, Н. М. Горішна, Г. В. Лещук, О. Ю. Пришляк / За ред. Н. Г. Ничкало. Тернопіль : ВАТ «ТВПК Збруч», 2010. – 330 с.

5. Энциклопедия социальный работы: в 3 т. : пер. с англ. / отв. ред. В. В. Негодин. – М. : Центр общечеловеческих ценностей, 1994. – Т. 2 : К-П. – 1994. – С. 157.

6. Pracownik socjalny wybrane problemy zawodu w okresie transformacji społecznej / [Iwona Dąbrowska – Jabłońska, Alicja Kulcz, Piotr Sikora oraz inni]: pod redakcją Józefy Brągiel i Alicji Kulcz - Opole : Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2002 - 177 s.

7. Ustawa o szkolnictwie wyższym z dnia 12 września 1990 r. // Dziennik Urzędowy. – 1990. – Nr. 65. – poz.385 z późn. zm.

8. Ustawa o pomocy społecznej z dnia 29 listopada 1990 r. // Dziennik Urzędowy Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej. – 1993. – Nr. 13. – poz.60.

9. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 5 marca 1997 r. // Dziennik Urzędowy Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej - 1997. – Nr. 24. – poz.125.

10. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 czerwca 2006 r. w sprawie nazw kierunków studiów// Dziennik Ustaw. – 2006. – Nr. 121. – poz.838.

11. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 stycznia 2008 r. w sprawie specjalności przygotowującej do zawodu pracownika socjalnego

realizowanej w szkołach wyższych // Dziennik Urzędowy Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej. – 2008. – Nr. 27. – poz.158.

12. Державний університет ім. Марії Склодовської-Кюрі в Любліні. Факультет педагогіки і психології (Люблін, Польща) [Назва з екрану] <https://umcs.lublin.pl>

13. Варшавський університет (Варшава, Польща) [Назва з екрану] sumdu.edu.ua/images/stories/gen_info/structure

14. Люблінський Католицький Університет Яна Павла II. Соціальна робота (Люблін, Польща) [Назва з екрану] <http://study.lublin.eu/ua>

15. Факультет соціальної роботи в Польщі [Назва з екрану] <https://www.osvitapol.info/fakulteti/fid/202>

16. Факультет соціальної роботи в Польщі. Лодзінський університет (Лодзь, Польща) [Назва з екрану] <https://www.uni.lodz.pl/>

17. Факультет Суспільних Наук (Wydział Nauk Społecznych) Кафедра суспільної педагогіки (Katedra Pedagogiki Społecznej) Вармінсько-Мазурського університету в Ольштині [Назва з екрану] <http://wns.uwm.edu.pl/ps>

18. Форми навчання в польських університетах – Освіта.UA [Назва з екрану] osvita.ua/abroad/higher_school/poland/42747.

zhannaostap@ukr.net

Рецензент: д. пед. н., проф. Сейко Н.А.